

Veier til det fremmede

BOKOMTALE: Gisle Selnes' *Det fjerde kontinentet* er et lærd overflødighetshorn – en samling essays som balanserer et både perspektivrikt og skarpsynt blikk på det fremmede med relevans langt utover geografis skjulte prosesser. Men som bok stiller utgivelsen store krav til leserens litterære og historiske forkunnskaper.

Av Svein Henrik Nyhus

Selnes har i løpet av en seksårsperiode publisert essays med tyngde på latinamerikansk kultur i tidsskrifter som *Vagant*, *Prosa* og *Bokvennen*. At professoren ved Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier i Bergen brenner for feltet og har mye å lære leseren har vært tydelig. Den foreliggende utgivelsen samler disse essayene med nyskrevne tekster for anledningen. Og resultatet er utmerket.

Fruktbar forbindelse

Selnes' forståelse av America ligger langt fra ens første assosiasjon. Den konsekvente stavelsen med "c" gir et første hint om kontinentet også som idé. Her betegner America nemlig latinamerikansk geografi, historie og litterær arv, men står samtidig som essaysamlingens

strukturierende prinsipp: På samme måte som oppdagelsen av America forandret 1500-tallets europeiske selvforståelse oppstod nettopp essayet gradvis som en annen mulighet for spekulasjon omkring det fremmede, et alternativ til diktningens treenighet; epikk, lyrikk og dramatikk.

“Essayet er Americas litterære antipode, den nye tidsalderens geo-grafi. Det tar konsekvensen av at den gamle verden er rykket av hengslene, og følger med på flukten inn i en ukjent fjerde dimensjon”, leser vi innledningsvis. Denne forbindelsen gjør altså Selnes til satsplanke for en ferd ut i nye, fremmede sammenhenger.

Møter med det fremmede

Andre essay “Paradiset og labyrinten” speiler fint bokens tematiske grunnlag. Med bruk av Derridas term “geopsychoanalyse” – en tanke om geografisens ”ubevisste” – berettes det om oppdagelsen av America som et møte med et idémessig og geografisk fremmedlegeme i lys av den paradisiske utopien.

Blant middealderens religiøse autoriteter sirkulerte tanken om Paradis også som et verdslig sted. Edens hage var imidlertid situert utenfor det geografiske synsfeltet, helt øst i verden. Selnes viser i detalj hvordan denne formeningen preger oppdagelsen av det nye kontinentet.

Ett eksempel: Hvordan kunne Colombus i *Beretning om den tredje reisen* trekke en konklusjon om at jorden er formet som en pære med en forhøyning på toppen, som en kvinnes brystvorte? Metaforen, viser Selnes, har sin bakgrunn i kristne og klassisk mytologiske figurer som peker på paradiset, lik døden, som de ultimate begjærsubjekter. Og videre:

Erfaringen av det nye er med andre ord en prosess der kognitiv erkjennelse og utopisk fantasering er tett sammenvevd, så tett at det er umulig å filtrere bort de ideologiske elementene.

Forfatterens poengteringer og det ryddige, granskende overblikket gir leseren mulighet til å ta del i grunnleggende spørsmål: Hvordan erfares det fremmede? Hvordan blir det omsatt til tekst? Og vil det uvegerlig føyes til som en brikke i en formålstjenlig plan? Slikt klinger med relevans også langt utover geografis skjulte prosesser.

Posthum poetikk

Det fjerde kontinentet fortsetter med litteraturens nedslag. Den velrenommerte argentineren Jorge Luis Borges er tydelig en av Selnes' favoritter og går igjen som bakmann og visdomsspreder flere steder i denne samlingen.

Også mindre omtalte navn i norsk kontekst, som den argentinske forfatteren César Aira og mexicanske Juan Rulfo, dukker opp i stimulerende presentasjoner. Selnes spenner også den tekstnære analytiske muskelen i et essay som "Trilce som myte, tekst og traume", hvor den peruanske poeten César Vallejos verk *Trilce* anskueliggjøres ved en grundig saumfaring av verkets numeriske struktur.

Ved siden av disse essayene er det spesielt fascinerende å lese om hvordan argentinske Julio Cortazar orkestret sin posthume poetikk. Selnes viser hvordan Cortazar tenkte det posthume, lik eksilet, som en bevisst posisjonering for å gi skriveakten og forfatterskapet uant oppdrift og bevegelse.

Aktuell teologi

Blant flere gode kandidater kan kanskje "Triptychon Theologicum: Paulus, Philippus, Job" trekkes frem fra fjerde avdeling, omtalt som verkets mikrokosmos. Da har vi gått stille forbi tredje del og opplyste utbroderinger om, blant annet, Dante, Hegel, Agamben og Žižek.

Essayet reaktualiserer sider av Paulus' rolle som kristendommens andre grunnlegger. Her suppleres filosofiske lesninger fra nettopp Agamben, Žižek og Badiou med en eklatant fremvisning av rekkevidden til det radikale i Paulus' brudd med den jødiske Loven. Selnes viser også hvordan Paulus' alvorstunge trosuniversalisme blir et skarpt motstykke til den gnostiske, dekonstruerende tolkningen av Skriften. Vi leser:

Paulus er den [...] som åpner en fluktvei bort fra den gamle Visdommens drepende hegemoni, der alt har sin tilmålte kosmiske funksjon, og der alle er blitt tilskrevet en plass i hierarkiet – som herre, som toller, eller som trell.

Denne kombinasjonen av innsikt i primærforelegget og lån av originale filosofiske bidrag snitter opp en tradisjon på en måte som virker forfriskende, kanskje særlig på de av oss som ikke er godt kjent i teologien.

Lampe og speil

[Det fjerde kontinentet](#) er en sterk og spennende essaysamling. Og det er kanskje ingen overraskelse at forfatteren turnerer sjangerens registre og utnytter essayets mulighet til både å være lampe og speil – ved å vise nye sammenhenger og å gjøre dem dagnære. I skillet mellom Montaignes informale og Bacons formale stil heller Selnes tydelig mot det formale, saksrettede.

I enkelte passasjer kan informasjonsmengden og tettheten oppleves olympisk og man kan ønske seg litt mer armslag for egen tanke, men det er også en attest til essayenes velskrevne og suggestive driv.

Til slutt en forsiktig randbemerkning og et skuffet sukk. I forordet til den toneangivende samlingen *Essayet i Norge* (1982) beklaget forfatterene seg over bokens fravær av kvinner. Det samme gjør Selnes i "Sannheten om det norske essayet", altså snart tredve år etter. Selnes presenterer derimot noen navn, men glemmer tilsynelatende en forfatter som Karin Sveen.

19.februar i år rykket forfatter, poet og essayist Freddy Fjellheim ut i [Dagbladet](#) i en beklagelse over Kulturrådets sakprosanemd og deres konvensjonelle prioriteringer under innkjøpet i 2010. Blant de bøkene som ikke ble tatt med var *Det fjerde kontinentet*. At denne essaysamlingen ikke skal være lett tilgjengelig virker alt annet enn veloverveid og saklig.

